

УДК 712:635.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2025.38.2.29>

ФОРМУВАННЯ СУЧАСНИХ МЕМОРІАЛЬНИХ ПРОСТОРІВ ЯК СЕРЕДОВИЩА МУЛЬТИСЕНСОРНОГО СПРИЙНЯТТЯ ПАМ'ЯТІ

Лисучевська Марина Юріївна¹, Косик Оксана Іванівна²

¹здобувач вищої освіти, кафедра біології рослин,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
кафедра біології рослин, Київ, Україна,
e-mail: lisuchevskaya@gmail.com, orcid: 0009-0006-4832-4073

²кандидат біологічних наук, доцент,
доцент кафедри біології рослин.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна,
e-mail: o_kosyk@knu.ua, orcid: 0000-0003-0873-3180

Анотація. Мета. Дослідити мультисенсорне сприйняття пам'яті в контексті формування меморіальних просторів та визначити вплив поєднання сенсорних, когнітивних й емоційних каналів сприйняття на колективну свідомість. У центрі уваги – аналіз ролі таких просторів у збереженні історичної пам'яті, підтримці культурної тяглості та розвитку соціальної рефлексії.

Методологія. У дослідженні застосовано комплексний міждисциплінарний підхід, який поєднує елементи культурологічного, психологічного, архітектурного та соціально-комунікативного аналізу. Використано методи порівняльного аналізу світових меморіальних об'єктів, структурно-функціональний підхід до вивчення просторової організації та візуально-сенсорних характеристик, а також контент-аналіз матеріалів, присвячених проєктуванню сучасних меморіальних середовищ.

Результати. У статті обґрунтовано, що мультисенсорне сприйняття пам'яті забезпечує глибше емоційне залучення відвідувачів меморіальних просторів, стимулює емпатію та сприяє формуванню стійких асоціативних зв'язків між минулим і сучасністю. Виявлено, що архітектурна форма, звукові та світлові ефекти, тактильні й просторові рішення створюють синергетичний ефект, який активізує механізми колективного запам'ятовування. Проаналізовані приклади меморіальних об'єктів у різних країнах демонструють багатоманітність художніх і технологічних підходів до репрезентації історичної пам'яті та її інтеграції в міське середовище. Підкреслено значення меморіальних просторів як інструментів громадянської освіти, морального виховання та культурного діалогу.

Наукова новизна. Уперше мультисенсорне сприйняття розглянуто як ключовий чинник ефективності меморіального простору, що поєднує естетичний, психологічний і комунікативний виміри впливу на відвідувачів. Розкрито потенціал інтеграції сенсорних технологій у процес проєктування сучасних меморіальних об'єктів з метою посилення емоційного та когнітивного ефекту. Запропоновано авторське трактування меморіального простору як динамічного середовища колективного досвіду, здатного впливати на соціальні наративи та формувати нові моделі пам'яті.

Практична значущість. Отримані результати можуть бути використані під час розроблення архітектурно-художніх концепцій меморіальних комплексів,

у проєктуванні публічних просторів, а також у музейній та освітній практиці. Висновки дослідження мають прикладне значення для урбаністики, культурної політики та менеджменту культурної спадщини, спрямованих на збереження історичної пам'яті та зміцнення соціокультурної єдності суспільства.

Ключові слова: мультисенсорне сприйняття, пам'ять, меморіальний простір, міське середовище, соціальна пам'ять, культурна спадщина.

ВСТУП

Меморіальні простори – це не лише об'єкти культурної спадщини, а й складні багатовимірні системи, у яких матеріальна форма, символічний зміст і людське переживання поєднуються в єдине феноменологічне поле пам'яті. У сучасному урбаністичному середовищі вони відіграють роль не лише історичних маркерів, а й просторових медіаторів колективних емоцій, ідентичності та соціальної взаємодії. Меморіальні об'єкти впливають на формування міського ландшафту, забезпечують простір для рефлексії, єднання та усвідомлення історичної пам'яті.

Меморіальний простір є місцем, де пам'ять не просто репрезентується, а переживається. Людина сприймає його не лише зором, а й через тіло, звук, дотик, запах – тобто за допомогою багатоканальної сенсорної системи. Саме тому аналіз таких просторів вимагає переходу від лише візуального підходу до мультисенсорного сприйняття, у межах якого пам'ять постає як досвід, що формується на перетині відчуттів, емоцій та когнітивних процесів.

Сучасні дослідження свідчать, що меморіальний простір не є статичним об'єктом – це динамічна структура, у якій пам'ять «оживає» через взаємодію людини із середовищем. Просторове планування, архітектурна пластика, акустичні властивості, наявність природних елементів впливають на емоційний стан і когнітивну активність відвідувача. Пам'ять у меморіальному просторі не лише зберігається, а й конструюється заново в процесі чуттєвого сприйняття. У межах урбанізованих середовищ мультисенсорний вимір пам'яті набуває особливого значення. У місті, насиченому шумами, запахами, рухами, кольорами, кожен меморіальний об'єкт вступає у складний діалог із навколишнім середовищем. Цей діалог визначає, як сучасна людина сприймає історію, як формується її культурна пам'ять і як інтегрує минуле в теперішнє.

Отже, дослідження мультисенсорного сприйняття пам'яті в меморіальних просторах потребує комплексного підходу, який допоможе розкрити роль простору, форми, звуку, світла й тактильних відчуттів у перетворенні меморіальних локацій на живі комунікативні середовища.

АНАЛІЗ ПОПЕРЕДНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Меморіальні простори є не лише місцем збереження історії, а й середовищем живого діалогу між минулим, теперішнім і майбутнім. Вони наголошують, що пам'ять у міському просторі набуває мультисенсорного характеру, коли архітектура, звук, світло, матеріал і людська присутність взаємодіють, створюючи цілісне поле емоційного та культурного досвіду. Меморіальні парки вивчали: Р. Беван, С. Бретт, Л. Бікофорд, А. Волла, А. Гюйссен, А. Муртіч, М. Пейдж, М. Ріос, Л. Севченко, П. Шеріду, Ш. Шьогер, Е. Узер.

Дослідник Н. Олексійченко [6] вважає, що меморіальні простори – це «...специфічні культурні простори, у яких поєднуються кілька складників: історичний, пам'ятковий, екологічний, архітектурний, антропологічний та міфологічний». Також наголошує на важливості меморіальних парків як місць, де можна зберегти «...пам'ять про історію, культуру та природу як важливих факторів формування національної свідомості та ідентичності» і підкреслює, що меморіальні парки можуть стати «...важливими платформами для вивчення та розуміння нашої історії і культурної спадщини, а також для розвитку туризму та патріотизму». Поняття «меморіальні простори» С. Сторожук [9] розкриває як території, які присвячені пам'яті конкретних історичних подій або людей. Такі парки можуть містити «...пам'ятники, меморіальні дошки, скульптури, фонтани, дерева чи квіткові композиції, що відображають певні історичні події або вшановують особистостей, які зробили значний внесок у розвиток краю або культури».

МЕТА

Мета дослідження – виявити механізми, через які людина переживає простір пам'яті не лише як історичний або архітектурний об'єкт, а і як багатоканальний досвід, що активізує зорові, слухові, тактильні та емоційно-когнітивні канали сприйняття.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Меморіальні простори, зокрема публічні меморіали, є не лише фізичними об'єктами, що зберігають пам'ять про минулі події, а й активними ландшафтами, що взаємодіють

із соціальними, психологічними та культурними процесами сучасного суспільства. Вони зберігають спогади про війни, тероризм, геноцид та інші травматичні явища, водночас виконують функцію соціальної комеморації та формування культурної ідентичності. Мультисенсорний підхід до їх вивчення дає змогу розглядати пам'ять не лише як когнітивний конструкт, а й як комплекс емоційних, сенсорних та соціально зумовлених взаємодій, що відбуваються в конкретному просторі й часі.

У своїй праці «The Destruction of Memory: Architecture at War» Р. Беван [11] досліджує вплив воєн і політичних конфліктів на архітектурну спадщину, розкривав явище «архітектурного насильства» як спробу знищити колективну пам'ять через руйнацію матеріальних символів культури. Учений доходить висновку, що архітектура є не лише естетичною, а й етичною категорією, адже її знищення призводить до втрати історичної ідентичності народу. С. Бретт, Л. Бікофорд, Л. Севченко та М. Піос у звіті «Memorialization and Democracy» [12] аналізують меморіалізацію як демократичний процес, що поєднує державну політику й громадську ініціативу. Вони доводять, що меморіальні простори мають потенціал сприяти суспільному примиренню, діалогу й відновленню справедливості після конфліктів. А. Гюйссен у праці «Presents Pasts: Urban Palimpsests and the Politics of Memory» [14] розглядає міський простір як «палімпсест» – багат шарову структуру, де різні епохи співіснують через архітектуру, культурні коди й образи пам'яті. Учений дійшов висновку, що міська пам'ять є динамічним процесом переосмислення минулого в контексті сучасності. А. Муртіч у статті «Cultural Memory in Urban Context: Post-conflict Urban Landscapes» [15] аналізує післяконфліктні урбаністичні ландшафти, підкреслюючи роль простору як засобу колективного зцілення й відновлення ідентичності. Науковиця стверджує, що архітектура пам'яті сприяє переосмисленню травматичного досвіду суспільства. М. Пейдж та П. Шеріда в спільній праці «Memory and the City» [16] досліджують, як пам'ять проявляється в міському середовищі через архітектурні рішення, публічне мистецтво та соціальну взаємодію мешканців. Вони дійшли висновку, що пам'ять є не статичною, а постійно оновлюється через комунікацію людини з простором. Ш. Шьогер у праці «Пам'ять у публічному просторі» [17] розглядає міські простори як місця комунікації між минулим і сучасністю. Дослідниця стверджує, що публічний простір є активним

носієм колективної пам'яті, який через архітектурні та художні засоби формує емоційний досвід людини. А. Волл у праці «Programming the Urban Surface» [19] вивчає архітектурні поверхні як інструмент репрезентації колективної пам'яті. Просторові структури можуть «говорити» з людиною через форму, ритм і матеріал, створюючи умови для осмислення історичних подій у повсякденному житті.

Меморіальні простори сприймаються людьми через безпосередній досвід: спостереження, рух у просторі, взаємодія з матеріалами та об'єктами, аудіальні та візуальні сигнали. Як зазначає Ш. Шьогер, так звані місця пам'яті інтегровані в повсякденне життя, забезпечують постійний контакт мешканців із соціальною історією та формують емоційну емпатію щодо подій минулого. На відміну від монументів, які часто існують як окремі об'єкти з обмеженою комунікацією із середовищем, меморіальні простори створюють багаторівневу взаємодію між історичною інформацією, просторовими символами та сенсорним сприйняттям користувачів [17].

За словами А. Бретта [12], публічні меморіали виконують роль демократичних просторів для діалогу, де враховують принципи прозорості, залучення громадськості, етичності та достовірності представленої інформації. Меморіалізація допомагає суспільству усвідомлювати минулі насильницькі події, формує культуру поваги до прав людини та сприяє розвитку мирного вирішення конфліктів. У цьому сенсі меморіальні простори стають інструментом соціального виховання, навчають громадян емпатії і критичного осмислення історії.

Дизайн таких просторів критично важливий для формування їх мультисенсорного впливу. На думку Ш. Шьогер [17], інтеграція меморіальних місць у повсякденне міське життя створює «живі простори пам'яті», які не обмежуються окремими датами або ритуалами. Відвідувачі можуть взаємодіяти з простором у будь-який час, що посилює когнітивний і емоційний зв'язок з минулим. Масштаб об'єкта, його матеріал, звукові та світлові ефекти, а також можливість фізичної навігації всередині простору активують різні сенсорні канали, що сприяє більш глибокому й тривалому запам'ятовуванню.

Прикладом такої взаємодії є аудіовізуальна інсталяція «Дзеркальне поле» (автор Максим Демиденко), яка містить диск та 10 металевих колон, зроблених з нержавної сталі, що мають сліди від куль, у яких відвідувачі можуть бачити своє відображення. У цьому дзеркалі часу відображено трагічне

минуле, яке не можна забувати й допустити його повторення (рис. 1 б). Глибокому зануренню у звуковий простір сприяє аудіокомпозиція з дорослих і дитячих голосів, які перелічують імена жертв Бабиного Яру, унікальних пісень того часу, творів сучасних українських композиторів.

Монокуляри «Погляд у минуле» розміщені в автентичних кар'єрних каменях спонукають зазирнути в минуле через фотографії цих локацій, пізнаючи, як змінився ландшафт за цей час (рис. 1 а).

Ще одним інтерактивним об'єктом, з яким відвідувачі можуть взаємодіяти тактильно, торкатися, щоб відчувати зв'язок між особистими спогадами та колективною пам'яттю, є «Кришталева стіна плачу» (автор Марина Абрамович), що поєднує темряву як символ трагічних подій і світло, яке символізує життя (рис. 1 в).

Мультисенсорне сприйняття забезпечує глибше емоційне залучення та когнітивне осмислення минулого, фіксує безпосередній досвід людини в просторі, що створює основу для формування живих, інтегрованих у місто меморіальних місць, що підтримують соціальну пам'ять та сприяють розвитку емпатії і демократичного діалогу.

Особливу роль у мультисенсорному сприйнятті пам'яті відіграє інтеграція

просторового, сенсорного та символічного вимірів. Місця пам'яті не лише надають інформацію про події та осіб, а й формують контекст для морального осмислення, переживання емоційного досвіду та розвитку соціальної відповідальності. Наприклад, Меморіал Голокосту в Берліні (Пітер Айзенман, 2005) (рис. 2) та «Сараєвські троянди» у Боснії та Герцеговині (рис. 3) демонструють, як фізична структура та масштаб простору можуть посилювати психологічний ефект і стимулювати емпатичні реакції відвідувачів.

Не менш важливим є соціальний та політичний контекст меморіалізації. Як зазначає О. Муртіч [15], зміни політичних ідеологій або руйнування меморіальних об'єктів (наприклад, зруйнований Мостарський міст у Югославії) можуть призводити до втрати соціальної пам'яті, руйнування культурних цінностей та локальних ритуалів. Тому дизайн меморіальних просторів має враховувати мультисенсорну доступність, соціальну інтеграцію і демократичну участь громадськості в процесі ухвалення рішень щодо репрезентації подій.

Процес проектування публічних меморіалів та місць пам'яті не може обмежуватися пошуком формальних критеріїв чи стандартів. Основне завдання дизайнера – врахувати емоційні стани та соціальні ситуації, які простір має транслювати, задля посилення



Рис. 1. Національний історико-меморіальний заповідник «Бабин Яр» у Києві, Україна (а – монокуляри «Погляд у минуле», б – інсталяція «Дзеркальне поле», в – кришталева стіна плачу) [4]



Рис. 2. Меморіал Голокосту в Берліні, Німеччина (Пітер Айзенман, 2005) [4]



Рис. 3. «Сараєвські троянди» в Боснії та Герцеговині [4].

колективної пам'яті та інтеграції історичного досвіду в соціальний контекст. Визначення цілей меморіалізації набуває ключового значення. Такі цілі вміщують вираження жалоби, осмислення уроків історії, навчання та нагадування молодшому поколінню про минулі події, розвиток діалогу між минулим і сучасністю, а також формування моральних та етичних норм у суспільстві. Зокрема, у проектуванні меморіальних просторів слід надавати особливого значення феномену «ніколи знову», який підкреслює прагнення суспільства уникнути повторення трагедій. Так, дизайн меморіалу стає інструментом формування громадянської свідомості та етичної відповідальності.

Процес участі громадськості в проектуванні меморіалів є невід'ємним для підтримки соціальної пам'яті. Пам'ять суспільства не формується автоматично; вона потребує активного залучення як дизайнерів, так і спільнот, для яких створюється меморіал. Важливим аспектом є не лише співпереживання жертвам і їхнім родинам, а й залучення громадян до ухвалення рішень щодо способу представлення історичних подій. Ідеологічні та політичні контексти відіграють визначальну роль у житті публічних меморіалів. Вони формують процеси ухвалення рішень щодо місця, форми та змісту меморіальних об'єктів і здатні впливати на тривалість їх існування та сприйняття суспільством. Публічні меморіали, що зберігають соціальну пам'ять, часто стають ареною боротьби за інтерпретацію історії та демонстрацію домінуючих ідеологій. Зміни політичних умов можуть призводити до надання нових значень меморіалам, їх оновлення або навіть знесення, що фактично може розглядатися як форма «культурного очищення». Дизайн публічних меморіалів у контексті соціальної пам'яті повинен враховувати не лише архітектурно-просторові аспекти, а й соціально-психологічні та культурні виміри. Ефективне проектування

таких просторів передбачає мультисенсорну доступність, інтеграцію в міське середовище, залучення громадськості, врахування різноманітності ідентичностей та опір маніпуляціям політичного й ідеологічного характеру, щоб меморіал зберігав значення та підтримував соціальну пам'ять для майбутніх поколінь.

ВИСНОВКИ

Мультисенсорне сприйняття пам'яті в меморіальних просторах поєднує когнітивні, емоційні та соціокультурні аспекти, що забезпечує цілісне усвідомлення історичних подій, дає змогу дослідити суб'єктивний досвід відвідувачів, їхні відчуття, емоційні реакції та взаємодію з простором. Інтегрований підхід до проектування меморіальних просторів сприяє створенню живих соціально-культурних діалогових середовищ, де пам'ять не лише зберігається, а й активно осмислюється, формуючи громадянську свідомість і емпатію. Він створює нові перспективи для міждисциплінарних досліджень у сфері архітектури, урбаністики, психології та культурології, забезпечуючи більш ефективне поєднання історичного, соціального та психологічного вимірів у сучасних меморіальних практиках.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Ассман А. Простори спогаду. Форми трансформації культурної пам'яті / пер. з нім. К. Дмитренко, Л. Доронічева, О. Юдін. Київ : Ніка-Центр, 2018. 440 с.
- [2] Білоус В.І. Садово-паркове мистецтво: коротка історія розвитку та методи створення художніх садів : навч. посіб. Київ : Науковий світ, 2016. 300 с.
- [3] Гатальська Н.В. Оцінка колористичних особливостей ландшафту. Агробіологія: 36. наук. праць. Біла Церква, 2012. Вип. 8(94). С. 54–57.
- [4] Набок С. Простір і пам'ять: на перехрестях контекстів. *Наукові записки*. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2017. Вип. 5–6 (91–92). С. 244–253.
- [5] Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять / пер. з фр. А. Репа. Київ : Кліо, 2014. 272 с.

[6] Олексійченко Н.О. Особливості тематичного навантаження меморіальних парків м. Києва. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Лісівництво та декоративне садівництво*. Київ : ВЦ НУБіП України, 2017. Вип. 187, Ч. 1. С. 99–105.

[7] Симоненко І. Особливості структури історичної пам'яті українського народу та шляхи формування національного історичного наративу. *Стратегічні пріоритети*. 2009. № 1(10). С. 51–61.

[8] Солдатенко В.Ф. Про культуру національної пам'яті (на прикладі ставлення до історії Революції). *Національна та історична пам'ять : зб. наук. пр.* Київ : Пріоритети, 2012. Вип. 2. С. 3–64.

[9] Сторожук С.В., Гоян І.М., Федик О.В. Роль колективної пам'яті в процесі формування національної єдності: український вимір. *Гуманітарний часопис*. 2018. № 1. С. 11–22.

[10] About the New York City AIDS Memorial Design. New York City AIDS Memorial, 2020.

[11] Bevan R. The destruction of memory: Architecture at war. London : Reaktion Books Ltd., 2006. 240 p.

[12] Brett S., Bickford L., Sevcenko L., Rios M. Memorialization and democracy: State policy and civic action. The Report of the International Conference of Memorialization and Democracy, June 20–27, 2007, Santiago, Chile. Santiago, 2007.

[13] Hutton P.H. Memory Phenomenon in Contemporary Historical Writing: How Interest in Memory Has Influenced Our Understanding of History. New York : Palgrave Macmillan, 2016. 246 p.

[14] Huyssen A. Salcedo, D. Memory Sculpture: Unland: The Orphan's Tunic. Presents Pasts: Urban Palimpsests and the Politics of Memory. Stanford : Stanford University Press, 2003. P. 45–58.

[15] Murtic A. Cultural memory in urban context: Post-conflict urban landscapes. *EFLA Journal*. 2011. № 1. P. 37–39.

[16] Page M., Sherida P. Memory and the City (roundtable discussions). In: Gastil R. W., Ryan Z. (Eds.). Open: New Designs for Public Space. New York : Van Alen Institute, 2004. P. 120–129.

[17] Şoher Ş. Kamusal Mekânda Bellek. İmkanmekan, Yuvarlak Masa Söyleşileri 1. İstanbul, 2009.

[18] Uzer E. Kültürel Miras ve Unutmak/Hatırlamak Üzerine Notlar. İmkanmekan, Yuvarlak Masa Söyleşileri 1. İstanbul, 2009.

[19] Wall A. Programming the Urban Surface. In: Corner J. (Ed.). Recovering Landscape: Essays in Contemporary Landscape Architecture. New York : Princeton Architectural Press, 1999. P. 233–249.

[20] Kumar, P. (Eds.). (2020). Urban Green Spaces: Planning and Management for Sustainability. New York : Springer [in English].

REFERENCES

[1] Assmann, A. (2018). *Prostory spohadu. Formy transformatsii kulturnoi pam'iaty* [Spaces of Memory: Forms of Cultural Memory Transformation] (K. Dmytrenko, L. Doronicheva, & O. Yudin, Trans.). Kyiv : Nika-Center [in Ukrainian].

[2] Bilous, V.I. (2016). *Sadovo-parkove mystetstvo: korotka istoriia rozvytku ta metody stvorennia khudozhnikh sadiv* [Garden and Park Art: A Brief History of Development and Methods of Creating Artistic Gardens]. Kyiv : Naukovyi Svit [in Ukrainian].

[3] Hatal'ska, N.V. (2012). Otsinka kolorystychnykh osoblyvostei landshaftu [Evaluation of the Coloristic Features of Landscape]. *Ahrobiolohiia: Zbirnyk naukovykh prats*, 8(94), 54–57 [in Ukrainian].

[4] Nabok, S. (2017). Prostir i pam'iat: na perekhrestyakh kontekstiv [Space and Memory: At the Crossroads of Contexts]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy*, 5–6 (91–92), 244–253 [in Ukrainian].

[5] Nora, P. (2014). *Teperishnie, natsiia, pam'iat* [Present, Nation, Memory] (A. Riepa, Trans.). Kyiv : Clio [in Ukrainian].

[6] Oleksiichenko, N.O. (2017). Osoblyvosti tematychnoho navantazhennia memorialnykh parkiv m. Kyieva [Features of the Thematic Load of Memorial Parks in Kyiv]. *Scientific Bulletin of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Series: Forestry and Ornamental Horticulture*, 187(1), 99–105 [in Ukrainian].

[7] Symonenko, I. (2009). Osoblyvosti struktury istorychnoi pam'iaty ukrainskoho narodu ta shliakhy formuvannia natsionalnoho istorychnoho naratyvu [Features of the Structure of Historical Memory of the Ukrainian People and Ways of Forming a National Historical Narrative]. *Stratehichni priorytety*, 1(10), 51–61 [in Ukrainian].

[8] Soldatenko, V.F. (2012). Pro kulturu natsionalnoi pam'iaty (na prykladi stavlennia do istorii Revoliutsii) [On the Culture of National Memory (on the Example of Attitudes Toward the History of the Revolution)]. *Natsionalna ta istorychna pam'iat: Zbirnyk naukovykh prats*, 2, 3–64 [in Ukrainian].

[9] Storozhuk, S.V., Hoian, I.M., & Fedyk, O.V. (2018). Rol kolektyvnoi pam'iaty v protsesi formuvannia natsionalnoi yednosti: ukrainskyi vymir [The Role of Collective Memory in the Process of Forming National Unity: The Ukrainian Dimension]. *Humanitarnyi chasopys*, 1, 11–22 [in Ukrainian].

[10] About the New York City AIDS Memorial Design. (2020). *New York City AIDS Memorial* [in English].

[11] Bevan, R. (2006). *The destruction of memory: Architecture at war*. London : Reaktion Books Ltd [in English].

[12] Brett, S., Bickford, L., Sevcenko, L., & Rios, M. (2007). *Memorialization and democracy: State policy and civic action: The report of the International Conference of Memorialization and Democracy*, June 20–27, 2007, Santiago, Chile. Santiago [in English].

[13] Hutton, P. H. (2016). *Memory phenomenon in contemporary historical writing: How interest in memory has influenced our understanding of history*. New York : Palgrave Macmillan [in English].

[14] Huyssen, A. (2003). Salcedo, D. Memory sculpture: Unland: The Orphan's Tunic. In *Presents pasts: Urban palimpsests and the politics of memory* (pp. 45–58). Stanford : Stanford University Press [in English].

[15] Murtic, A. (2011). Cultural memory in urban context: Post-conflict urban landscapes. *EFLA Journal*, 1, 37–39 [in English].

[16] Page, M., & Sherida, P. (2004). Memory and the city (roundtable discussions). In R. W. Gastil & Z. Ryan (Eds.), *Open: New designs for public space* (pp. 120–129). New York : Van Alen Institute [in English].

[17] Şoher, Ş. (2009). *Kamusal Mekânda Bellek. İmkanmekan, Yuvarlak Masa Söyleşileri 1* [Memory in Public Space. Possibility-Space, Round Table Conversations 1]. İstanbul [in English].

[18] Uzer, E. (2009). *Kültürel Miras ve Unutmak/Hatırlamak Üzerine Notlar. İmkanmekan, Yuvarlak*

Masa Söyleşileri 1 [Notes on Cultural Heritage and Forgetting/Remembering. Possibility-Space, Round Table Conversations 1]. İstanbul [in English].

[19] Wall, A. (1999). Programming the urban surface. In J. Corner (Ed.), *Recovering landscape: Essays in contemporary landscape architecture* (pp. 233–249). New York : Princeton Architectural Press [in English].

[20] Kumar, P. (Eds.). (2020). *Urban green spaces: Planning and management for sustainability*. New York : Springer [in English].

ABSTRACT

Lysuchevska M., Kosyk O. Formation of Modern Memorial Spaces as an Environment of Multisensory Perception of Memory

Purpose. The purpose of the article is to study the multisensory perception of memory in the context of the formation of memorial spaces and to determine the influence of the combination of sensory, cognitive, and emotional perception channels on collective consciousness. The focus is on analyzing the role of such spaces in preserving historical memory, maintaining cultural continuity, and developing social reflection.

Methodology. The research applies a comprehensive interdisciplinary approach that combines elements of cultural, psychological, architectural, and socio-communicative analysis. Methods of comparative analysis of world memorial sites, a structural-functional approach to studying spatial organization and visual-sensory characteristics, as well as content analysis of materials devoted to the design of modern memorial environments, were used.

Results. The article substantiates that multisensory perception of memory ensures deeper emotional engagement of visitors to memorial spaces, stimulates empathy, and promotes the formation of stable associative links between the past and the present. It was found that architectural form, sound and light effects, tactile and spatial solutions create a synergistic effect that activates mechanisms of collective remembering. Analyzed examples of memorial objects in different countries demonstrate the diversity of artistic and technological approaches to representing historical memory and its integration into the urban environment. The significance of memorial spaces as tools of civic education, moral development, and cultural dialogue is emphasized.

Scientific novelty. For the first time, multisensory perception is considered a key factor in the effectiveness of a memorial space that combines aesthetic, psychological, and communicative dimensions of influence on visitors. The potential of integrating sensory technologies into the design process of modern memorial objects to enhance emotional and cognitive impact is revealed. The author proposes an interpretation of the memorial space as a dynamic environment of collective experience capable of influencing social narratives and shaping new models of memory.

Practical relevance. The obtained results can be used in developing architectural and artistic concepts of memorial complexes, designing public spaces, and in museum and educational practice. The conclusions of the study have applied importance for urban studies, cultural policy, and heritage management aimed at preserving historical memory and strengthening the sociocultural unity of society.

Keywords: multisensory perception, memory, memorial space, urban environment, social memory, cultural heritage.

AUTHOR'S NOTE:

Lysuchevska Maryna, Student at the Department of Plant Biology, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, e-mail: lisuchevskaya@gmail.com, orcid: 0000-0001-6442-6412.

Kosyk Oksana, Candidate of Biological Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Plant Biology, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, e-mail: o_kosyk@knu.ua, orcid: 0000-0003-0873-3180.

Стаття подана до редакції: 13.10.2025.

Стаття прийнята до опублікування: 05.11.2025.

Стаття опублікована: 20.11.2025.